

Színházi szemle.

I.

Az első szó legyen a kegyeleté! Hegyesi Mariban régi gárdájának ismét egy vonzóan érdekes tagját veszítette el a Nemzeti Színház. A híres szép asszony, akit szépsége miatt egy egész nemzedék asszonya-lánya irigyelt, mint színésznő, éppen szépségének tragikumát szenvedte. Fiatal korában ragyogó külseje, harmónikus termete, klasszikusan szabályos arcvonalai és tekintetének bájos szépsége miatt olyan szerepkörre volt szorítva, amelyek színészi egyéniségének nem feleltek meg. Melindában és a vele rokon szerepekben inkább külső tulajdonságaival hatott, semmint művészi kvalitásaival. De később, fiatalsága évein túl megtalálta igazi területét. Az egyszerűbb, közönségesebb asszonyi lelkeknek igen jó megjelenítője lett, s míg egyfelől ezen a húrton néha mélyebb hangokat is fogott, másfelől meg itt-ott valami finomabb komikai vonást is jól tudott az ábrázolt alakra felrajzolni. Ha nem csalódunk, első igazán sikerült szerepe Ibsen *Vadkacsá*-jának Ginája volt. Az utolsó évek drámai újdonságai közül a *Süt a napban*, a *Fenevad*-ban, *A névtelen hajó*-ban és a *Mókuskok*-ban látunk tőle megkapóbb alakítást.

Hegyesi Mari, ha nem is tartozott a Nemzeti Színház nagyságai közé, működésének emléke a színházba járó közönség előtt mégis sokáig kellemes emlék fog maradni.

A valaha nagyon népszerű s a magyar dráma történetében olyan nagyérdemű, de mostanában már ritkán játszott, Szigligeti Edének egy kedves vígjátékát, *A mamát* elevenítette fel a Nemzeti Színház. E darab helyel-közzel talán ma már elavultnak látszik, de bonyolításának ele-

vensége, ötleteinek színpadiassága és egész levegőjének derűje Szigligeti legjobb művei közé sorolják. Hatását ma sem téveszti el, kivált ha a címszerep olyan kitűnő színésznő kezében van, mint Kiss Irén, aki ma a magyar színpadon a vas-kosabb komikumnak legelső művelője. E téren úgyszólván minden hatásesszereknek birtokában van, de legszélsőbb komikai ütőkártyáit művészi önfegyelmézzel csak igazán indokolt esetekben adja ki. Ő-vegy Mógoriné talán legjobb szerepe. Különösen élénk hatást keltett azzal a fogásával, hogy hangsúllyal, gesztussal gyakran éppen az ellenkezőjét játszotta meg annak, amit szerepének szava jelent. Így az első felvonásban, mikor azt mondja, hogy elhunyt férjét jó tanácsokkal támogatta, a *támogat* igének valami támadó élt ad, megvillan a szeme, keze önkéntelenül is fenyegető mozdulatot tesz és a közönség jóízűt nevet a szegény néhai Mógorin uron. A házasodni készülő idősecske Szegfű Tivadart Náday Béla igen jól játszotta. Ritkáló hajának és kackiásan kipödrött bajuszának el-lentéte már megjelenését is kacag-tatóvá tette, hát még amikor disz-kréten erőszakolt peckességgel jár-kálni kezdett. A fiatal asszonyt Li-geti Juliska kedvesen ábrázolta, a férj szerepében azonban Mihályfi Béla ötletesebb is lehetett volna. Környey Paula mint Cilike újra megmutatta, hogy nemcsak az erő-sebb drámai összeütközésekre, nem-csak a sötétebb színekre van képes-sége, hanem a derült vígjátéki tónusra is. A különben ügyes és a darab ó-zamatát is stílusosan hang-súlyozó rendezés egyetlen balfogása volt Béla szerepét Harasztos Gusztávra bízni. Ez alak a régi magyar vígjátékirodalom ú. n. szeles gaval-lérjainak kedves típusához tartozik. Már pedig Harasztosra mindent rá lehet fogni, csak azt nem, hogy rokon-szenves színpadi egyéniség. A má-sik nagy baj pedig az, hogy e sze-

rep pergő beszédtechnikájú színészt kíván. Harasztosnak pedig éppen a szőéjtés a leggyöngébb oldala. Különösen azokkal a szavakkal van állandó hadiállapotban, amelyekben s vagy sz fordul elő. E kedves, régi vígjáték becsületére legyen azonban megállapítva, hogy hatását a mai közönségre még ő sem tudta teljesen elrontani.

Heltai Jenő, annak az irodalmi iránynak, amelyhez tartozik, kétségkívül egyik rokonszenvesebb jelensége. Igaz, hogy őt is a kívánatosnál többször érezzük felszínesnek, a kegyeletlenséghez és tiszteltlenséghez is jogot formál néha, — de gyakran megcsillanó elméssége, verseinek könnyedsége és hangulatainak sokszor szívvel teljessége újabb irodalmunkban okvetlenül érdemes helyet biztosítanak neki.

Annál sajnósabb, hogy a Vígszínházban *Arcok és álarok* közös cím alatt színrekerült három egyfelvonásos nagyon vegyes értékű munka. Legkedvesebb közülük a már régebről ismert *Karácsonyi vers*. Ötletes, finom és meleg: benne Heltainak legjobb vonásai mutatkoznak. — A második darab, *Az orvos és a halál*, amelyet a kritika egyrésze olyan nagy garral hirdett elsőrangú alkotásnak, voltaképpen csak szertelenségével és exotikumával hat, egyébként szegényes és üres. Azért a banális gondolatcskáért, hogy a halált nem lehet megölni, hogy a halál mindig uralkodni fog, ugyan nem volt érdemes ekkora apparátust mozgósítani. A *trionfo della morte*-t a réges-régi haláltáncok a maguk erőteljes egyszerűségével sokkal megkapóbban fejezték ki. Az előadás külsőségei többet érnek, mint maga a darab. A dekoráció mértéktartó expreszszionizmusa hatásos és művészi s a fényhatások alkalmazása is ügyes. — A harmadik darabnak, *A menaszériá*-nak volna mélyebb mondanivalója is, de nagy kár, hogy ezt a mondanivalót az író olyan éktelenül groteszk formába öltöztette. A közönséget is inkább csak az a tagadhatatlanul nem mindennapi látvány érdekli, hogy miként fest a magyar színházat egyik legkülönb jelessége, Hegerűs Gyula oroszánbörben, miképen

utánozza az oroszánbörést és hogyan bujik át (nem ugrik!) az eléje tartott karikán.

E dráma-ciklus negyedik darabjának utólag bátran fel lehetett volna dolgozni azt a sajtólármát, amit e darabok mellett egyes budapesti újságok színikritikái ütöttek. Az *Arcok és álarok* cím alatt rendkívül stílusosan jelenhettek volna meg szereplőknek azok a bírálók, akik Heltai darabjaira jónak láttak világirodalmi mértéket húzni s Molière-rel és Maeterlinck-kel hozni rokonságba a szerzőt, úgyis mint irodalmi irányorsost, úgyis mint — az Athenaeum igazgatóját. Becsületére legyen megállapítva a Vígszínház közönségének —, mely előtt különben Fazekas *Madonnájának* bukása óta kezdünk respektust érezni, hogy a kritika *álarca* mögött meglátta az igazi *arcokat*, s e darabokat félsikernek sem nevezhető hüvösséggel fogadta.

Drégely Gábortól a nagyvárosi átlag-közönség színházi igényeinek kiszolgálójától a Magyar Színház ismét vígjátékot mutatott be. *A védtem nő* laponan indul, de később a francia bohózatoknak kitaposott ösvényén elég ügyesen mozog tovább, sőt itt-ott a jellemkomikum meggyéjére is átmerészkedik. A darabban elcsépelet fordulatok és ügyes színpadi ötletek, esetlen mondatok és csattanóbb dialógus szinte pillanatonként váltakoznak. E felemás jelenségek magyarázata úgy látszik abban van, hogy Drégely Gábor ismét nem egyedül, hanem nála sokkal kvalitásosabb íróval, mint esendes társsal dolgozott együtt. A darabnak így aztán egy-két jelenete egészen elfogadhatóvá fűsülődött, bár még a mostani formája alól is elő-előtörő sivársága miatt nem igen elégítheti ki egy irodalmilag igényesebb közönség izlését.

Az előadásból Csontos Gyula válik ki, aki szerepéből kitűnő komikus hatásokat csíholt ki; különösen második felvonásbeli öntelt nevetése volt sikerült. Mellette még Dénes György mozgott ügyesen. Az egyik női szerepben azonban Ilosvai Rózsi már szinte önmagának sablonját mutatta. Z. Molnár László unalmas volt, mint legtöbbször. A többi pedig — mint Hamlet mondja — néma csend.

Galamb Sándor.

II.

Zágon Isván *Marikája* (Renaissance Színház) nem igen titkolgatja szerzőjének kabarészínpadokon eltöltött „előélet“-ét. E szerzőnek itt, a nagy színpadon is, minden figyelme a jeleneté, a pillanaté; a kapcsoló s fejlesztő mozzanatokot láthatólag elnagyolja s csak arra szánja, hogy két-három figurát egybetereljenek ötleteinek elmókázására. Ötletei többnyire mulatságosak is; mindenesetre többet érnek, mint ú. n. problémája: mi kell a nőnek, „romantika“ vagy „élet“? Egy merőben felesleges előjátékban veti fel e kérdést s egy éppoly felesleges utójátékban felel rá: mind a kettő együtt, keverve. Szép és megnyugtató megoldás, de végül még csak az sem tisztázódik, mi is hát az a „romantika“, meg az az „élet“? Orbán Sándor „realista“ író utálja hisztérikus feleségében a „romantikát“ s mikor szelnek eresztí a félparaszt gazdasági segédtszűnek Adyt szavaló, „meg nem értett“ aszszonyt, felszedi a kis tizennégy éves erdészleányt, hogy belőle kedvére való, „romantikamentes“ és „életes“ feleséget neveljen. S hát ez az ötlet nem romantikus? Ilyenekből nyilvánvaló, hogy szerzőnk maga sem veszi túlságos komolyan a kérdést: neki elég ilyféle probléma látszata is, ha e látszattól egy hatásos látszat-megoldáshoz érkezhét könnyű rakományú hajójával. A *Marika* szerzője nem ellenszenves író, nem ízléstelen, kedvesség is van benne, csak túlságosan kockázat nélkül vág neki feladatának. Az ilyen nagy „főlényesség“ mgbosszúlja magát s a színpadon múlhatatlanul valami marionettszerűséget teremt. Ezt a *Marika* szereplői játékkal még alá is húzták. Somlay az író t Bródy Sándor maskájában játszotta s ezzel az alakot olyan remiszcenciával társította, mellyel semmiféle benső érintkezőpontja nincsen. E diszharmonikus vonáson kívül Somlay játéka, értékes munka volt, az egyes jelenetek hiteltelítő megjátszásával szinte eltakarta az alak egész rajzának elhibázott voltát. A Vígyszínházról Marikául elköleszönzött Gál Franciska most gazdagabban színezt, mint efféle korábbi szerepeiben. A szerző gondoskodott számára jó csomó mű-naivságról s ilyenkor elő-előszedte sokszor be-

vált gügyögését és suta mozdulatait; hanem a darab fordulóján, midőn kezd belelátni ura s teremője kártyáiba: meglepően finom, diszkrét eszközökkel ható játékot produkált. S nagyon ki kell emelni Maklárly Zoltán szereplését. A grófi lakáj — kit játszik — alig több hatásos kabaré-alaknál; egy csomó, nem is nagyon kitűnő ötlet van rábizva. Maklárly pedig kapja magát s a csekélyértéku szókhoz — úgy ráadásul — megrajzol egy friss fantáziával meglátott és igazi művész szívvel életere keltett hús-vér embert. Ez a fiatal művész hivatottnak látszik arra, hogy a költőnek ne csak szócsöyévé, hanem valóban szerzőtársává váljék a színpadon.

A Belvárosi Színház újdonsága, Földes Imre *Pántlikája*, szintén ötlet-darab s még hozzá a fő ötlete — a bölcsőben összecserélt csecsemők további sorsa — annyira „nagyapáink jószága“, hogy némileg rá tartós mozidarabíró is csak sűrű mentegetőzéssel nyúlna hozzá. Hanem Földes régibb, nagy külső sikerért darabjaiban sem igen hagyogatta el a járt utat a járatlanért. Mostani szimbólikus pántlikájával pedig még némi, mai nap igen kapós „társadalmi problémát“ is fölvet, — no, csak úgy okkal-móddal. A dzsentrí-csecsemő, meg a zabi-gyerek a megkülönböztető pántlika eltűnése következtében végkép összeszekeveredik, s többé soha meg nem tudható, melyik az „igazi Baáस्थ्य“. Földes szerint bár csak egyetlen „igazi Baáस्थ्य“ se tudná magáról kétségtelenül a „hiteles“-séget! — Emberek — mondja a darabnak szeretőtől és unalomtól csepegő szerzetes-figurája —, ti mind egyenlők vagytok, ha a szél idejében lefújja rólátok a megkülönböztető pántlikát! — Ezzel a konkluzióval bizony vitatkozni lehetne. De Földes — úgy gyanítjuk — többre tartja tételének hatásos voltát annak igazságánál. Neki a kérdés feszegetése igen mulatságos jeleneteket ígér — felfelé és lefelé egyaránt, hisz az egyik Baस्थ्य-fiú a konteszbe szeret belé, a másik meg a módos paraszt lányába. S mikor a fiúk „hitelessége“ meginog, bizony a paraszt-apa túltesz gögben még a grófi mamán is. Mindez elismerésreméltó rutinnal van megcsinálva. Földes — mint

mondani szokták — ért a közönség lelkének „húrjaihoz“. De mi szeretnők a közönség lelkét magasabb művészi benyomások által időnkint kissé „áthúroztatni“! A Belvárosi Színházban régóta nem láttunk olyan kitűnő együttést, mint Földes vígjátékában. Kürti József a földesúr alakjában nemcsak monumentális volt, aminek már jó egy-néhányszor láttuk, hanem kedélyéletének, szívvilágának is olyan gazdagságát tárta fel, mint eddig talán még soha. Mészáros Gizella is egyszerű, igaz és meggyőző volt. Harányi Rezsőt, Bérczy Ernőt, Hoykó Ferencet is melegen meg kell dícsérni eszközeik választékosságáért. Két fiatal színésznő pedig egyenest megkülönböztetett figyelmet érdemel. Közülök Turay Ida holmi „fogások“tól még meg nem rontott képzelmű naiva, Földy Anna pedig egy vidéki cselédeány kis szerepében maga a művészi igazság. Fejlődését öröm lesz érdeklődéssel kíséreni.

Rédey Tivadar.

A hetvenéves Bársony István. A mult év végén lett hetven éves. Barátai és tisztelői — s ezek sokan vannak, — kedvesen és melegen ünnepelték a daliás öregurat, ki még ma is olyan fáradhatatlanul járja az erdőket és pusztákat, mint évtizedekkel ezelőtt, s ma is fiatalos hévvel és munkabírással forgatja a tollat. Pedig első novellájának megjelenése (1876) óta éppen ötven esztendő telt el. Ez alatt az ötven év alatt folytonosan dolgozott, kötetei lassanként egész kis könyvtárrá szaporodtak, úgyhogy ma már nem kell Bársony Istvánt felfedeznünk: a közönség szeretetébe fogadta, a kritika mind jobban méltatja, az irodalomtörténet értékeink közé számítja. Az első komoly bírálat, melyet harmincnyolc évvel ezelőtt Péterfy Jenő írt róla a Budapesti Szemlében, még nem nagyon kényeztette el a fiatal kezdőt. Megállapította, hogy a többi rajz-írókétől eltérő nyomon halad ugyan, mikor a „természet életét“ rajzolja, de természeti leírásait kezdetlegeseznek tartotta művészi szempontból. Ma már nem mondana róla ilyen szigorú ítéletet, s el kellene ismernie, hogy Bársony nagyot nőtt azóta. Legutóbb megjelent kötete, *Az én világom* fényes tanubizonyossága ennek a fejlődés-

nek, mert az író ebben egészen kiforrott, öntudatos művész-egyéniségeknek mutatkozik.

A kötetet jubiláris eleganciával állította ki a Stadium, Márton Ferenc rajzolt hozzá izléses borítékot s a szerzőről igen sikerült arcképet. Bársony szokása ellenére magáról ír könyve előszavában, mert erre barátai kérték, de nem életrajzi intimitásokkal lep meg, hanem itt is a természetet magasztalja s azt mondja el, hogy milyen rajongója ő neki: „Az én világom a szabad természet.“ Ez a vezérmotívum, mely nemcsak ennek a kötetnek harmincegy darabjában, hanem Bársony minden eddigi munkájában fölsendül, s melyet kimeríthetetlen változatossággal variál a mester.

A természet egy régi rajongója jut eszünkbe, Vajda Péter, a mult század negyvenes éveiből, aki prózai költeményeket írt a természetről. Bársonynak igen sok rajza szintén nem más, mint prózai költemény, de míg amazok romantikusan ködös ábrándozások és ömlengések, emezek reális megfigyeléseken épülnek fel s telve vannak színnel és hangulattal. Bársony megéneklé a virágos mesgyét, mely az emberi élet virágtalan mesgyéjét juttatja eszébe, a nádas csoda-világát tündérrózsától fehérlő kis tavával, a holdfényben úszó nyári ködöt, az ökörnyalas, verőfényes őszi napot, a vihart, a zúzmarás erdő tündéri látványát, a karácsony-estét a hóborította erdőben, az alkonyt, a holdvilágos éjét, a napfelkeltét a rengetegben s a délibábot: „Délibáb mutatja már a Kárpátok ködkéjét is, Erdélyt is, a bácskai Kánaánt is. Ma: tűnő délibáb valamennyi“ — sóhajt föl nem frázisos irredentizmussal, hanem igazán vérző magyar szívvel. Ez a magyar szív lüktet leírásaiban, hiszen ő csak a magyar tájak, a magyar természet dalosa, másfelé nem kalandozik, csak a magyar pusztákat, a magyar mezőket, erdőket és vizeket ismeri, szereti és rajzolja. Színes képei elbájolják a természetismerőket, s tán még jobban azokat a szegény városok-rabjait, akik mindezt a sok szépséget és csodát csak az ő munkáiból ismerik és sajnó szívvel, szinte irigykedve gondolnak rá, a boldog emberre, kinek mindebben állandóan része